

REMISSYTTRANDE

2020-10-13

Dnr: 0233/20

Er referens: A2020/01490/ARM

Arbetsmarknadsdepartementet

103 33 Stockholm

Remissyttrande över Ökad trygghet för visseblåsare (SOU 2020:38)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerat betänkande på remiss. Brå är på ett övergripande plan positiv till förslaget, men vill lämna följande kommentarer.

Det är centralt att organisationer har interna rapporteringssystem som fångar upp allvarliga missförhållanden på arbetsplatsen. Viljan att rapportera hänger dessutom ihop med att det finns en motiverande attityd till rapportering inom organisationen (Brå 2019:10). I vissa organisationer saknas ett klimat där man talar om brott och utsatthet. För att personer ska känna sig trygga och motiverade att anmäla allvarliga missförhållanden krävs därför i vissa fall externa rapporteringssystem (Brå 2019:10). Ett sådant system kan möjliggöra för visseblåsaren att bryta tystnaden om allvarliga missförhållanden av allmänintresse, genom att kringgå personer och organisationer som vill tysta.

4.6.3 Det svenska horisontella skyddet ska gälla inom all privat och offentlig verksamhet

Enligt förslaget bör direktivet genomföras med en reglering som gäller generellt inom all privat och offentlig verksamhet. Detta får förstås som att inte endast näringslivet och offentlig verksamhet utan även föreningslivet omfattas av regelverket. Enligt Brås mening är det viktigt att just föreningslivet omfattas. Tidigare studier har visat att brott begås inom ramen för juridiska personer och att sådana används som regelrätta brottsverktyg (Brå 2011:7). Ideella föreningar är inget undantag utan tvärtom kan de innebära särskilda risker för ekonomisk brottslighet och korruption (Brå 2016:10, Brå 2018:5). Det beror på att det är lätt att bilda en förening, att det finns en brist på insyn och att den oreglerade föreningsformen är ett attraktivt verktyg (Brå 2018:5). Det förekommer situationer där ideella verksamheter affärsmässigt samverkar med, och fattar beslut som rör privat och offentlig sektor. Studien visar därtill att personer inom idrotten utsätts för trakasserier, hot, våld och korruptionsförsök i syfte att påverka yrkesutövningen. Det kan förekomma vid olika yrkesmässiga risksituationer som exempelvis vid beslutsfattande eller då personen har arbetsuppgifter som kan ge hen en nyckelroll i samband med matchfixning (Brå 2018:5).

Enligt förslaget ska lagen inte endast kunna tillämpas på rapportering av överträdelser av författningar som rör unionsrätt utan även rapportering av andra missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram. Detta förklaras med att en avgränsning till utpekade områden skulle bli alltför svårtillämpat. Svåra juridiska bedömningar skulle lämnas till enskilda att göra. Brå instämmer i denna bedömning och vill även framhålla att Brå har erfarenhet att osäkerhet om ifall handlingen som rapporteras är ett brott utgör en av flera tystnadsmekanismer (Brå 2019:10). För att övervinna det allra första hindret mot att bryta tystnaden måste med andra ord den enskilde inse, och i vissa fall få bekräftat, att det faktiskt rör sig om allvarliga missförhållanden. Stöd och bekräftelse kan ske genom samråd med exempelvis representanter för arbetstagarorganisationen. Studien visar även på att fackföreningar skickar tips om missförhållanden till externa rapporteringssystem vilket i sin tur kan leda till tillsyn på arbetsplatser (Brå 2019:10).

6.4.3 Ingen ansvarsfrihet vid rapportering som röjer uppgifter som omfattas av kvalificerad tystnadsplikt

I Brås verksamhet hanteras material som skyddas av sekretess enligt 24 kap. 8 § OSL och därmed kvalificerad tystnadsplikt. Då säkerhet och integritet för detta material har betydelse för vår verksamhet och förtroendet för myndigheten är det viktigt för Brå att förslaget innebär att den kvalificerade tystnadsplikten består.

7. 10 och 8.10 Vilka ska hantera rapporterna – en utsatt roll

I förslaget påpekas att de som ska ta emot rapporter om missförhållanden ska vara oberoende och självständiga. När det gäller hantering av externa rapporteringskanaler ska dessa personer även ha ”relevant utbildning”. Enligt betänkandet kan det röra sig om en särskild utbildning för personer i denna roll, men även en generell utbildning som personen har genomgått innan anställningen.

Brå vill framhålla att personer som ska ta emot rapporteringar har viktiga nyckelroller och kommer att hantera känslig information. Detta gäller såväl i interna rapporteringssystem inom privat och offentlig sektor som i externa system inom vissa behöriga myndigheter.

Arbetsgivare bör få tillgång till rådgivning för att kunna säkerställa hur oberoende och självständiga personer bör utses till dessa roller. Statsbidrag ska enligt förslaget kunna lämnas till arbetsmarknadens parter för information och rådgivning till personer som omfattas av lagens skydd. Även de organisationer som ska inrätta rapporteringssystem och de personer som ska arbeta med dessa kommer att behöva information och rådgivning. Det kan gälla såväl organisatoriska som tekniska frågor. Information behöver spridas om att personer som hanterar denna typ av inrapporterade uppgifter både har en utsatt roll med risk för påverkansförsök – samtidigt som det är en förtroenderoll. I detta fall handlar det om att förebygga situationer som kan riskera visseblåsarens skydd, vilket om det sker, kan leda till förtroendeskador för visseblåsarsystemen och konsekvenser för framtida rapportering (Brå, Att förebygga och hantera påverkansförsök – Handbok, 2017). Brå önskar därför framhålla att fler aktörer kan behöva inkluderas när det gäller tillgång till information och rådgivning.

8.17 Överlämnande av rapporter och skyldighet att lämna uppgifter till en annan myndighet

Enligt lagförslaget ska myndigheterna överlämna ärendet till behörig myndighet om det hamnat fel alternativt till ansvarig tillsynsmyndighet eller till polisen om det rör sig om misstanke om brott. Ibland förekommer dock ärenden med brottshärvor som involverar/drabbar flera aktörer på arbetsmarknaden; både inom privat och offentlig verksamhet samtidigt (Brå 2019:10). I dessa mer komplexa och gränsöverskridande ärenden kan det vara svårt att veta vilken den behöriga myndigheten är som ska hantera rapporten. I vissa fall kan det också krävas kunskapsutbyte från olika myndigheters sakområden. Brå vill därför framhålla vikten av ett myndighetsgemensamt samarbete. Av betydelse är att myndigheterna får förutsättningar och beredskap att hantera rapporteringsärenden på ett rättssäkert sätt (Brå 2017 Handbok, Brå 2019:10).

Detta yttrande avges av generaldirektör Kristina Svartz efter föredragning av verksjurist Märta Philp. I den slutliga beredningen av ärendet har även utredare Anna Jonsson, HR-chef Linda Boström Melander och verksjurist Jennie Åkesson Holst deltagit.

Kristina Svartz

Märta Philp